

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П.І.ЧАЙКОВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

СОВГИРА ТЕТЯНА ІГОРІВНА

УДК 75.02:004.8-048.62]:008(043.5)

**ФЕНОМЕН ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ В ХУДОЖНЬОМУ
КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ**

Спеціальність 26.00.01 – Теорія та історія культури (культурологія)

Реферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора культурології

Київ – 2023

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор філософських наук, професор
БЕЗКЛУБЕНКО Сергій Данилович,
Київський національний університет
культури і мистецтв
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри філософії і педагогіки

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор
ОНИЩЕНКО Олена Ігорівна,
Київський національний університет
театру, кіно і телебачення
імені Івана Карпенка-Карого
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін

доктор культурології, професор
САБАДАШ Юлія Сергіївна,
Маріупольський державний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри культурології
та інформаційної діяльності

доктор культурології, доцент
БАБУШКА Лариса Дмитрівна,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
Міністерства культури та інформаційної
політики України,
професор кафедри теорії та історії культури

Захист відбудеться «14» листопада 2023 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11.

Із дисертацією можна ознайомитись у читальному залі бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського: м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат філософських наук

Микола Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стрімке оновлення техніко-технологічної складової організації творчого процесу, зумовлене останнім часом геополітичними, соціально-економічними змінами, обмеженнями, спричиненими світовою пандемією COVID-19 та воєнними обставинами в країні, зумовлює значні трансформації художньої культури, поетики творчості та способу виготовлення продуктів естетичного призначення. У зв'язку з постійною індустріалізацією культурних практик, що супроводжується швидкими темпами механізації та цифровізації творчого процесу, актуалізуються питання визначення суб'єктності, унікальності результатів та авторства, синкретичності та транзитивності сучасних культурних практик, культурної рефлексії алгоритмічної творчості та результатів обчислювальної діяльності тощо. Така зміна вектору організації культурних практик зумовлює актуальність дослідження феномену техніки та технології в сучасному художньо-творчому процесі. Однак, алгоритми цих трансформацій донині вповні не виявлені, як і не визначена роль суб'єкта в процесі виробництва продуктів естетичного призначення. Адже, сучасні техніко-технологічні трансформаційні процеси культурних практик стають чинником применшення ролі митця (загалом людської діяльності) в ході організації творчо-виробничого процесу.

Культурологічна думка впродовж еволюції гуманітарного знання сформувала потужний методологічний потенціал для осмислення значення техніки та технології у матеріальному виробництві, розвитку природничих наук, медицини, засобів комунікації тощо. Відтак не викликає подиву підвищений інтерес дослідників до теми детерміністської ролі технічного інструментарію в ході організації виробничого процесу. Проте, дещо інша, більш різноманітна картина у публікаціях про роль техніки й технології у художній культурі. Діапазон розходжень авторів в оцінках максимальний: від захоплення (С. Безклубенко, Л. Грін, Ю. Трач), мало не обожнювання (Р. Ленхем, К. Ейрес, Т. Веблен, Р. Хайльбронер, М. Вайтлоу, С. Закірова) – до стриманого

скептицизму (Б. Кіббе, Л. Грін, Д. Чендлер) і навіть технофобії (А. Боргман, М. Морі, А. Тінвелл, М. Грімшау, Е. Вільямс). Суперечлива ситуація культурологічної думки стосовно значення технології в культурному поступі людства призвела до естетичного занепокоєння швидкими темпами механізації та цифровізації творчого процесу, зумовила появу численних культурологічних рефлексій, в яких актуалізуються питання технологічної трансформації творчої діяльності (концепцій постгуманізму, трансгуманізму та технологійного детермінізму, теорії «Зловісної долини»). З іншого боку, концептуальне поле гуманізму та технологічної сингулярності актуалізувало питання важливості творця в художній культурі.

Культурологічний погляд на технологічну складову творчої діяльності важливий, оскільки впровадження нових техніко-технологічних інновацій руйнує (або частково змінює) традиційний перебіг цього процесу і в результаті змінює уявлення про специфіку виготовлення художнього твору, його форми та змістовної складової. Отже, виникає гостра необхідність в осмисленні феномену техніки та технології у художній творчості, їхнього впливу на реалізацію культуротворчого процесу та специфіку кінцевого продукту – художнього твору. Ця наукова проблема потребує вирішення у важливій галузі культурології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена (протокол № 9 від 2.03.2021 р.) й уточнена (протокол № 5 від 24.10.2022 р.) Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв. Змістове спрямування дисертації узгоджене з програмою наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв (зокрема – «Сучасні підходи та напрями використання цифрових технологій у сфері культури», реєстраційний номер 0122U001365).

Мета дослідження полягає у здійсненні концептуалізації феномену техніки та технології в організації різноманітних форм художньої творчості та алгоритму її трансформації як важливого чинника процесу культуротворення.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробленості проблеми;
- виявити та дослідити джерельну базу дослідження;

- визначити науково-теоретичні та методологічні принципи розв'язання проблеми;
- охарактеризувати погляди на виробничий характер творчої діяльності в історичній ретроспективі;
- відстежити фактори зародження культурних практик крізь «призму» застосування виробничих технік;
- проаналізувати особливості перебігу культуротворчих процесів естетизації, етизації та сакралізації на прикладі практик організації художньої творчості;
- виявити відмінності між технологічною імітацією, симуляцією наслідуванням в контексті аналізу теорії технологічного мімезису;
- дослідити роль технології у з'ясуванні форми організації творчого процесу (індивідуальної творчості та коопераційної праці);
- проаналізувати значення техніки та технології у визначенні стилістичних особливостей художнього твору;
- з'ясувати особливості стильової репрезентації та методу «глибинної підробки» в контексті простеження технологічного наслідування творчої діяльності;
- з'ясувати питання авторства та унікальності робіт, створених у процесі автоматизованого виробництва в контексті дослідження специфіки впровадження цифрових технологій в художню творчість;
- визначити перспективи подальших процесів автоматизації творчої діяльності та відповідні ризики втрати людського контролю над організацією творчої праці.

Об'єкт дослідження – художньо-творчий процес як домінантна складова художньої культури.

Предмет дослідження – техніко-технологічна складова художнього культуротворчого процесу.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження було використано комплекс загальних та конкретно-наукових методів, а саме *аналітичний* – при розгляді філософської, мистецтвознавчої,

культурологічної літератури з теми дослідження; *історичний* – для аналізу факторів зародження художньої творчості крізь призму використання технологій, виявлення передумов та причинно-наслідкових зв'язків трансформації форми організації творчої діяльності шляхом оновлення техніко-технологічної складової; *концептуальний* – для аналізу понятійно-термінологічного апарату дослідження; *порівняльно-типологічний* – для систематизації та класифікації творів традиційних та сучасних цифрових видів мистецтва за техніко-технологічною складовою, жанрово-стилістичними особливостями, а також для виявлення відмінностей між різними формами (індивідуальною та колективною) організації творчого процесу; *теоретичний* – для узагальнення закономірностей історичної еволюції художньої творчості та культуротворчих процесів етизації, естетизації та сакралізації тощо.

Наукова новизна отриманих результатів базується на діалогічності традиційного та інноваційного досвіду застосування технології в ході організації творчості та конкретизується у таких положеннях:

Уперше:

- здійснено комплексне дослідження феномену технології як важливої складової організації культуротворчого процесу та виявлено її щонайменше чотирикратну роль: як передумови досягнення художньої досконалості творів, одного з чинників походження мистецтв; визначального чинника раціональної організації праці у виробничо-творчому процесі та складової творчого методу, що визначає жанрово-стилістичне розмаїття художньої творчості;

- обґрунтовано ознаки технологічної трансформації художнього культуротворчого процесу, зумовлені естетизацією, етизацією та сакралізацією узвичаєних у виробничій практиці технологій;

- визначено, що технологічний мімезис стає основою творчості, адже кожна нова художня практика часто з'являється у результаті переосмислення попереднього досвіду;

- виявлено нові методи організації художньої діяльності, що зумовлені відповідною цифровізацією, механізацією технологічної складової та транзитивністю застосованих технологій – традиційних та інноваційних.

Останні впроваджені в художню практику шляхом наслідування узвичаєних технік та технологій в художній творчості;

- здійснено диференціацію форм роботизованого культуротворчого процесу залежно від рівня функціональної автоматизації та визначення питання суб'єктності та авторства. Виявлено можливі ризики технологічної сингулярності, що визначаються можливостями репрезентації та самогенерації контексту естетичного призначення;

- виявлено ознаки імітації та наслідування в сучасних практиках алгоритмічної творчості, що виявляються у парейдолії та інцепціонізму. Проаналізовано принципи технологічного наслідування у розробках «стильової репрезентації», «глибинної підробки» художнього процесу. Констатовано, що імітована традиційна технологія не є чинником формоутворення, а вона лише репрезентує раніше створені за рахунок традиційних технік художні твори;

- проаналізовано роль технології у формуванні жанрово-стилістичного розмаїття мистецтв;

- розглянуто можливі перспективи подальшої трансформації художнього виробництва шляхом оновлення техніко-технологічної складової (зокрема, індустріалізації та дигіталізації культурно-мистецьких практик);

уточнено та доповнено:

- ключові терміни дослідження («культуротворення», «художня творчість», «мистецтво», «техніка», «технологія», «наслідування», «імітація», «симуляція», «стиль», «стилізація», «монтаж», «естетизація», «етизація», «сакралізація», «виробництво», «кооперація», «штучний інтелект», «машинне навчання»);

набули подальшого розвитку:

- дослідження цифрового мистецтва як галузі суспільного виробництва (духовного, художнього), якому притаманні основні риси імітації традиційних видів художньої творчості;

- питання активного впровадження інноваційних технологій в культурно-мистецькій практиці;

- проблема результатів впровадження цифрових технологій у творчовиробничий процес та «споживання» його продуктів – художніх творів;

- з'ясування тенденцій розвитку сучасних технологій в організації художньої діяльності та виявлення ризиків втрати контролю над управлінням творчого процесу.

Теоретичне значення дослідження. Проблема переосмислення феномену технологічної складової художнього культуротворчого процесу включає в дослідницьку площину принципово нові питання, які мають інтегративний характер і вивчаються прицільно на перетині гуманітарних наук у векторі культурологічного знання. Саме тому дана робота свідомо базується на широкому міжнауковому, міждисциплінарному підґрунті. Такий підхід дозволяє створювати своєрідний синтез класичного наукового та практичного підходів до з'ясування технологічної складової сучасного культуротворчого процесу. Теоретико-методологічна основа дисертації, її ключові положення й узагальнення можуть бути використані в подальших дослідженнях питань теорії та історії світової та української культури. Концепція технологічного мімезису як основного чинника трансформації художнього культуротворчого процесу пропонує опанувати нові щаблі складної та суперечливої культурологічної проблеми.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для подальших досліджень проблем організації художньої діяльності, визначення технологічного аспекту творчого процесу. Одержані результати можуть бути застосовані в навчальному процесі у викладанні базових курсів культурології, мистецтвознавства, естетики та в закладах вищої освіти для студентів відповідних спеціальностей, для створення спецкурсів з проблем застосування новітніх технологій у культурно-мистецькій практиці, а також при розробці навчальних посібників, пов'язаних з підготовкою перспективних гуманітарних професій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним культурологічним дослідженням в межах спеціальності «Культурологія». Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані

дисертанткою особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача. Публікації є одноосібними. Зі статей, опублікованих у співавторстві, використано лише положення, що є результатом власних досліджень.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях та семінарах: II Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Формування сучасної парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері» (Київ, 2018–2019 рр.); Науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і магістрантів «Сценічне мистецтво: творчі надбання та інноваційні процеси» (Київ, 2018–2020 рр.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та магістрантів «Сценічне мистецтво у світовому культурному просторі XXI століття» (Київ, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство» (Київ, 2019–2020 рр.); IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці» (Київ, 2020–2022 рр.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (Київ, 2021–2023 рр.); XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології у професійній діяльності» (Рівне, 2020 р.); I Міжнародній спеціалізованій науковій конференції (Хмельницький, 2021 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Україна у світових глобалізованих процесах: культура, економіка, суспільство» (Київ, 2021–2023 рр.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дизайн після епохи постмодерну: ідеї, теорія, практика» (Київ, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці» (Київ, 2021–2023 рр.); Всеукраїнській науковій конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та магістрантів «Сценічне мистецтво: домінуючі проблеми художньо-творчих процесів» (Київ, 2021 р.); Всеукраїнській науковій

конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, магістрантів та студентів «Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція» (Київ, 2021–2023 рр.), Міжнародній науково-практичній конференції «Цифрові гуманітарні дослідження та цифрові трансформації у сфері культури» (Київ, 2021 р.); I Всеукраїнському форумі молодих вчених «Наукова весна 2021. Культура і мистецтво в сучасному світі» (Київ, 2021 р.), V міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів та магістрів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (Київ, 2021 р.), II Міжнародної наукової конференції «Культурні та мистецькі студії XXI століття» (Київ, 2021 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «100 років української культури в екзилі» (Київ, 2021 р.), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасний культурно-мистецький простір: креативні та інформаційно-комунікативні трансформації» (Київ, 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 67 наукових працях, із них 62 одноосібні та 5 колективних, у тому числі: 1 монографія та 1 розділ у колективній монографії, 15 статей у наукових фахових виданнях України, 4 – у виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази Scopus (з них 3 відносяться до Q1 та Q2), 4 – у виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 3 – у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 32 – публікації апробаційного характеру, а також 7 статей, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертації. Дослідження складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 632 с., в тому числі основного тексту – 445 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У «Вступі» обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, сформульовано мету та завдання роботи, визначено основні методи дослідження, його об'єкт і предмет, висвітлено зв'язок теми дослідження з науковою

проблематикою установи, у якій виконано роботу, подано відомості про наукову новизну отриманих результатів, теоретичне та практичне значення роботи, особистий внесок дисертанта, апробацію результатів, публікації та структуру роботи.

У першому розділі – **«Технологія в художній творчості як предмет наукового дослідження»**, що складається з двох підрозділів, – здійснено аналіз літератури з досліджуваної проблеми, охарактеризовано зміст та специфіку джерельної бази, прояснено предметний зміст «ключових» термінів і понять та викладено теоретико-методологічні основи дослідження феномену техніки та технології в художньому культуротворчому процесі.

У підрозділі **1.1 – «Історіографія проблеми та джерельна база дослідження»** – здійснено аналіз наукових розвідок, у яких досліджується техніка та технологія в художньому культуротворчому процесі. Технологія розглядається як складова культури (Е. Капп, А. Еспінас, П. Енгельмейєр), чинник індустріалізації (М. Горкгаймер, Т. Адорно) та «знаряддя проти митців» (Б. Кіббе), формотворчий елемент процесу культуротворення (Р. Ленхем, Р. Хайльбронер, Ж. Бодріяр, А. Бретон, О. Жірд, Н. Постман, А. Мерфі, Дж. Поттса, Б. Вінстона, С. Олійник, Ю. Трач) і, нарешті, процес, що може самостійно генеруватися, незалежно від людської діяльності (Т. Веблен, К. Ейрес, І. Дж. Гуд, Дж. Р. Сірл). Розбіжність поглядів зумовлена насамперед кардинальними змінами осмислення художньої творчості в історіографічному зрізі: від визначення її як певного виробничого процесу, ремесла, що характеризується процесом пізнання світу із застосуванням певних технік та вмінь, – до ототожнення з естетикою (філософією мистецтва), що оцінюється як «творіння прекрасного та піднесеного», галузь ідеології, форма суспільної свідомості, засіб самореалізації та самоутвердження особи, засіб пізнання світу, тобто, вид суто духовної діяльності. Констатовано, що в наукових розвідках здебільшого увага звертається на проблему впровадження технологій у художній процес, а не їхньому значенні в ході організації творчого виробництва.

Констатується, що унікальною особливістю джерельної бази є наявність результатів художньої творчості, у процесі організації якої простежуються

ознаки наслідування виробничої технології. Авторські розробки контенту доповненої реальності та віртуальних скульптур, результати алгоритмічної творчості (практики “deer fake”), штучно згенеровані літературні твори засвідчують факт імітації традиційної виробничої практики. Ілюстраційний матеріал винаходів і фотофіксацій художніх творів унаочнює принципи використання відповідної технології у процесі культуротворення. З’ясовано, що шляхом цифрової імітації традиційна технологія втрачає формотворчий прикладний характер. Джерельна база дослідження, попри всю її різноманітність та «розпорошеність», цілком достатня для здійснення об’єктивного аналізу фактів, явищ, тенденцій їх історичної еволюції, щоб здобути вірогідні результати з досліджуваної проблеми.

Аналіз наукової літератури та джерельної бази дослідження дає підстави констатувати той факт, що літератури про технологію виготовлення художнього твору достатньо, попри це аналітичного осмислення значення ролі техніки та технології в процесі організації художньої творчості вповні не виявлено. Значення технологічної складової в культуротворчому процесі розглядається авторами поверхово, без належного теоретичного аналізу фундаментальних засад та «механізмів» самого процесу організації. Цим і зумовлене завдання другого підрозділу: теоретичне з’ясування досліджуваних термінів та понять.

У підрозділі **1.2. – «Ключові терміни дослідження»** – викладаються результати аналізу понятійного апарату. Оскільки в процесі аналізу літератури були виявлені, як зазначено вище, різні тлумачення ключових для дослідження слів та означуваних ними термінів і понять, виникла необхідність додаткового їх вивчення для прояснення чи уточнення їх змісту. У результаті з’ясовано, що слова, якими означаються явища, котрі становлять денотат ключових для даного дослідження термінів (*техніка, технологія, мистецтво, виробництво*), відмінні не лише у різних мовах (що природно), але й у потоці однієї й тієї ж самої мови – часто вживаються у різних значеннях.

Констатується, що художня творчість розглядається як живий творчий процес виготовлення певних предметів (що називаються художніми творами), їх освоєння, збереження і перманентного використання згідно з конкретним

цільовим їхнім призначенням. Поняття «техніка» є адекватним для означення не лише сукупності засобів, які створюються для здійснення процесів виробництва та обслуговування невиробничих потреб суспільства та способу продукування майбутнього твору. Технології – це не тільки спосіб логічного застосування інструментарію (предметної техніки) та засобів продукування (безпредметної техніки) задля виготовлення певного продукту діяльності та (особливо у випадку непередметної творчості) логічний (теоретичний) алгоритм організації певної системи. Адже технології застосовуються не лише в «предметних» мистецтвах (предметом яких є речовий артефакт), а й в «непредметних» (музика, видовищні мистецтва), слугують проявом нового мислення, креативної ідеї, що змінює логіку організації творчого виробництва. Відтак, художня творчість є «технологічним актом», що організована за певною логікою застосування техніки.

У підсумку аналізу досліджуваних понять за темою наукової проблеми та зваженої оцінки теоретичних настанов авторів визначено, що для досягнення мети даного дослідження необхідне застосування нової, порівняно з нині поширеними, теорії, принаймні, – теоретичної концепції.

У підрозділі 1.3. – *«Теоретико-методологічні засади дослідження»* – підкреслюється, що теоретико-методологічним підґрунтям роботи є концептуальне осмислення художньої творчості як різновиду виробничої діяльності (С. Безклубенко, О. Олійник) та її технологічної складової як рушійного чинника організації виробничого процесу, що досліджується в концепції технологічного детермінізму (Т. Веблен, К. Ейрс, К. Фішер, Н. Постман, Л. Уайт, Ж. Еллюль, У. Дж. Онг, Д. Чендлер, Б. Бімбера, Е. Фінберга, П. Фейєрабенда, М. Вебстера, Л. Грін, Зб. Бжезицький). Теорія «органопроєкції» Е. Каппа, теоретичні розвідки «філософів техніки» А. Еспінаса, П. Енгельмейєра та сучасних вітчизняних культурологів Ю. Юхимик, Ю. Сабадаш складають важливе концептуальне поле даного дослідження, оскільки в цих роботах артикулюються питання наслідування технології та результатів виробничої діяльності в процесі організації художньої творчості.

Обґрунтовано авторську позицію розгляду питання трансформації технологічної складової шляхом наслідування попередніх технологій. Констатовано, що наслідування настільки важливе, що справляє формотворчий вплив на організацію художньої творчості. Процес оновлення технологічної складової творчого процесу відбувається у результаті процесу освоєння людьми навколишнього середовища. У результаті перебігу цього процесу відбуваються зміни в організації художнього процесу: те, що було морально нейтральним або навіть неприйнятним, зрештою, набуває в уявленні людей певної моральної цінності або змінює «знак» цієї цінності на протилежний. Спираючись на методологічне підґрунтя роботи, пропонується гіпотеза: технологічний мімезис як рушійний чинник процесу становлення культурного розвитку та організації культуротворчого процесу.

У зв'язку з індустріалізацією наукова думка все більше загострює свою увагу на можливостях інноваційних технологій виготовляти продукти естетичного призначення без участі людини-творця. Ці питання підіймаються в концепції «технологічної сингулярності» (в роботах І. Дж. Гуда, Дж. Р. Сірла, Е. Дрекслера, В. Вінжа, Р. Пенроуза) та теорії «Зловісної долини» (в роботах Х. Найта, А. Тінвелла, М. Грімшау, Е. Вільямса, Ю. Сан, Н. Кагекі, С. Колтона, Г. Віггінса, А. Легерської, Т. Дж. Берлі, Дж. Р. Шенхерра та Г. Л. Лакруа, Ф. Феррарі, М. Паладіно та Дж. Джеттена). Автори вдаються до аналізу неконтрольованої людиною технічної активності та досліджують переваги функціональної складової роботизованих механізмів над людською діяльністю. Питання «технологічної сингулярності» та «зловісної долини» виявляються взаємопов'язаними, адже чим більше технологія стає неконтрольованою та незрозумілою пересічній людині (глядачу), тим більше вона збуджує та викликає в спостерігача відчуття страху та неприязні.

У висновках до першого розділу зазначається, що виявлені суперечливі погляди на важливість технологічної складової в організації художнього культуротворчого процесу зумовлені кардинальними змінами осмислення художньої творчості в історіографічному зрізі: від визначення її як певного виробничого процесу, ремесла, що характеризується процесом пізнання світу із

застосуванням певних технік та вмінь, – до ототожнення з естетикою, що оцінюється як «творіння прекрасного та піднесеного», засобом самореалізації та самоутвердження особи, способом пізнання світу, видом суто духовної діяльності.

Художня творчість розглядається як різновид виробничого процесу, якому притаманні техніко-технологічні особливості. Особливістю трансформації художнього культуротворчого процесу є технологічне наслідування попередньо естетизованого способу її організації з впровадженням інноваційної техніки. Відтак, технологічний мімезис стає важливим фактором для культурного становлення людства.

Другий розділ – «Технологічний мімезис як фактор зародження художньої культури» – складається з трьох підрозділів, присвячених відповідно з'ясуванню технологічних особливостей мімезису в традиційних практиках художньої культури.

У підрозділі 2.1. – **«Зображальна сутність художньої творчості в контексті технологічної необхідності»** – викладаються результати дослідження техніко-технологічних витоків зображальної діяльності людей, первин становлення мистецтва *графіки* та *живопису*.

Наголошується, що традиційні, так звані народні мистецтва, народилися у вирі виробничої діяльності людей завдяки естетизації певної технології, яка була ефективною достатньо тривалий час. Процес естетизації довгий час відбувався в релігійній формі (сакралізацію) через міфологічне осмислення світу, буття місця людини у ньому тощо.

У зображальній творчості малюнки здебільшого слугують результатом упредметнення «духів», їх персоніфікації, виготовлення «натурального макету» тварин для досягнення бажаної мети (вполювання звіра з метою захисту, отримання їжі та сировини), ілюстрації людини в ході здійснення виробничої технології (обробки землі, ткацтва, плетіння, кування металу або під час мисливства). Виготовлені первісно з практично корисною метою – зафіксувати як саме виготовляється подібний інструмент, або ж сакральною – забезпечити успішне використання даного інструментарію в роботі – піддані процесу естетизації, ці

зображення набувають в очах людей «статусу» оздоблення – прикраси (у результаті естетизації), оберегу, талісману (у результаті сакралізації).

У технологічній складовій зображальної творчості так само виявлена закономірність наслідування виробничих технік. У живописі з енкаустики поступово виокремлюється темпера (шляхом заміни воскової на яєчну сполуку), яка побутує аж до появи олійного живопису, що з'явився в малярстві у результаті заміни клею та яєчного жовтка на олію. При цьому оновлення витратних матеріалів зумовлює затвердження нових технік та зрештою кардинально змінює процес створення художнього твору. У графіці в залежності від логіки використання заготовок і печатної форми виокремлюються способи високого, глибокого та плоского друку. Безперечно, існує чимало різноманітних причин, в силу яких започаткувалась зображальна діяльність людей. У даному разі мова йде лише про одну з них – *естетизація виробничої технології*.

У підрозділі 2.2. – ***«Поява музичних мистецтв як результат естетизації виробничої технології»*** – розглядається технологія як особливий чинник зародження танців, співів та інструментальної музики.

Удаване відтворювання опанованих виробничих рухів у довільний від роботи час слугує нагадуванням про корисну справу, пробуджує у них «м'язову пам'ять» (І. Павлов) та призводить до появи нових художніх творів. Як результат, виробнича технологія стає основою, «сюжетом» рухів, які згодом набувають назви «танцювальних».

Фіксація технології відбувається не лише візуальними засобами, а й вербальними, що має своїм наслідком появу відповідних форм у художній культурі. Трудові операції часто супроводжуються «слово проголошеннями», які, будучи оздобленими мелодійно, перетворюються на піснеспіви, що супроводжують танці («А ми просо сіємо-сіємо», «Ось так, ось так-так, так у полі росте мак»).

Музична творчість з'являється здебільшого завдяки схильності людини до наслідування природних звуків. Людина намагається відтворити почуті звуки за допомогою свого голосу, а далі – за рахунок використання підручних інструментів, які у процесі узвичаєння поступово стають музичними

(мисливський лук, арфа, ліра, сопілка та трембіта). Такий результат естетизації технології, відтворення, хоча вона з часом навіть втрачає своє утилітарне призначення, залишається приємним уже за звичкою. Відтак процес створення музичного інвентаря перебігає стихійно, спонтанно – використання певної виробничої техніки та способів її застосування (технології) впродовж тривалого часу має своїм наслідком її естетизацію, тобто робить зображення цієї звичної технології та спогади про неї приємними для сприйняття, навіть коли ця технологія втрачає своє утилітарне призначення (як у випадку з мисливським луком). Отже, виникають знаряддя, які імітують відповідні виробничі інструменти, за допомогою яких наслідується звуковий супровід реального виробничого процесу.

У підрозділі 2.3. – *«Питання наслідування та імітації традиційних технік в тілесних мистецтвах»* – викладаються результати дослідження ролі техніки та технології в архітектурі та скульптурі.

Технологія справляє формотворчий вплив на практику створення тілесних утворень. Шляхом складання балок утворюється каркасно-балкове перекриття, поєднання сирцевих призматичних цеглин – слепіння, куполоподібна форма. Разом з тим, ці утворення спостерігаються у незвичному для своєї обробки матеріалі (кам'яні арки, глиняні прямолінійні споруди, видовбані в скелі колони, що не мають конструктивного сенсу), що знов вказує на естетизацію та імітацію технологічних ознак. Колони, аркові та сферичні форми у процесі естетизації зводяться не лише з практичної необхідності, а для отримання естетичного задоволення. У деяких випадках перша особливість вповні виключається. «Різьблені» в скелі, або підземні «храми», що імітують технологію зведення дерев'яних споруд (Храм-мавзолей Ель-Хазне, Храм Аполона, Дерінкую тощо) технологічно створені у такий спосіб, щоб надати архітектурним будовам загальноприйнятого, а, отже, привабливого вигляду.

Сучасні приклади архітектурних зведень засвідчують, що наслідування (подібність до біонічної форми або ж сталагміта у випадку багатоповерхівок) зумовлене технологічною необхідністю (для підвищення сейсмостійкості, міцності конструктиву, уникнення можливого перегрівання та значного

тіньового об'єму). Ці ознаки імітації та наслідування попередніх форм зумовлені етнонаціональними процесами культуротворчості: естетизацією, етизацією, та сакралізацією. Наслідування не є зумисним та свідомим процесом: його результати викликані складною асоціацією ідей та засвідчують прояви тривалого процесу естетизації. Натомість імітація часто передбачає зумисне копіювання зовнішніх ознак предмету, явища чи то рухів з метою введення в обману або наближення ознак цього предмета чи то явища до відтвореного оригіналу. На відміну від імітації, симуляція застосовується для здійснення експериментів, які неможливі в реальності.

У скульптурі поява рельєфу, барельєфу і горельєфу, статуї, а зрештою й актолітів, зумовлена вдосконаленням технологічних навичок роботи з матеріалами.

У висновках до другого розділу зазначається, що у художній творчості кожна нова техніка народжується у результаті переосмислення попереднього досвіду. Зображальне мистецтво впродовж всього поступу розвивається у відповідності до впровадження дедалі нових матеріальних засобів виразності, і лише при вдосконаленні їх воно досягає високого рівня майстерності та художньої значимості.

Види художньої творчості та їхні результати (інструменти) з'являються внаслідок естетизації певної технології, виходять за межі матеріальних виробництв, з яких народились, і продовжують своє існування поза їхніми межами, за законами функціонування мистецтва, – навіть тоді, коли виробничі технології, які їх «спородили», стають застарілими та навіть вповні зникають.

У третьому розділі – «Питання впровадження цифрових технологій у художню культуру крізь призму теорії технологічного мімезису» – подаються результати аналізу особливостей наслідування, імітації традиційних технік та стилів в цифрових практиках організації художнього культуротворчого процесу.

У підрозділі 3.1. – **«Цифрова трансформація творчої діяльності»** – розглядаються практики організації творчої діяльності та виробничі

інструменти, в яких простежуються особливості імітації традиційної виробничої техніки.

Цифрові інструменти здебільшого функціонують шляхом імітації традиційної виробничої техніки (музикування, малювання, створення пластичних форм тощо). У зв'язку з цим виявляється важлива закономірність. Класичні методи роботи з матеріалами справляють визначальне формотворче значення на хід творчого процесу. У випадку застосування цифрових засобів виразності імітована технологія не є чинником формоутворення – вона лише репрезентує раніше винайдені за рахунок традиційних технік пластичні форми, звуки, візуальні ефекти тощо. Зокрема, графічні редактори копіюють мазки та ефекти, створені у традиційний спосіб (техніки темпер, олій, акрилу, пастелі, пера, традиційної графіки, аерографії тощо). Музичні цифрові інструменти створюються за аналогією технології звуковидобування традиційних інструментів (приклад – цифрове піаніно, електрогітара, електроскрипка, електронна барабанна установка, лазерна арфа тощо). Натомість митець, застосовуючи цифровий інструментарій, використовує весь накопичений поколіннями досвід створення малюнка (закони композиційної побудови, пропорції та симетрії, теоретичні основи створення художнього твору).

У підрозділі 3.2. – ***«Цифрові технології у творчому процесі виготовлення скульптури та архітектури: імітація форми та наслідування виробничої техніки»*** – викладаються результати дослідження техніко-технологічних особливостей процесу створення пластичних форм шляхом застосування цифрового інструментарію.

Ознаки імітації виявлені у виробничому процесі тривимірного друку пластичної, об'ємної форми. Шляхом застосування стереолітографії створюються архітектурні та скульптурні споруди, звичні для розуміння та користування, ніби вони створені у традиційний спосіб. Хоча конструктивна складова тут позбавлена сенсу: друк форми здійснюється пошарово, отже опорна функція у таких спорудах відсутня.

Симулятивні практики створення об'єктів віртуальної реальності передбачають створення середовища або об'єкта, що імітує реальність. У

випадку доповненої реальності віртуальний контент поєднується з маркером (зображенням реального простору), у результаті чого утворюється специфічний авторський контекст. З огляду на це, віртуальний контент здебільшого стає унікальним та креативним, а його окремі об'єкти з огляду на виявлені ознаки імітації композиції традиційної скульптури, дотримання пропорції, світлотіні, фактурності та інших канонічних принципів стають AR-скульптурами – формами синтетичного – цифрового та зображального – мистецтва.

У підрозділі 3.3. – *«Синкретизм сценічних та екранних мистецтв в контексті теорії наслідування»* – подаються результати аналізу особливостей наслідування технологічної складової культуротворчого процесу в цих видах мистецтва.

Виявляється, що в непередметних мистецтвах поняття «техніка» розширює своє означення: це вже техніка не «речова», «предметна», тут маніпуляції здійснюються не з предметами, а їхніми зображеннями. Мова йде про монтаж зображень. У побудові сценарно-драматургічної канви останній слугує принципом побудови твору, технологією, логікою застосування режисерських прийомів. Відповідно до використання монтажних зв'язок вибудовується загальна структура майбутнього художнього твору (сценічного та екранного) з наскрізною темою, що розкриває проблему, поставлену режисером.

Попри виявлені ознаки запозичення театральної поетики в екранних практиках (і навпаки), встановлено, що останні у зв'язку з індустріалізацією культури перетворюються на суцільно фабричний процес виготовлення продукту естетичного призначення.

У сучасному культуротворчому процесі поняття «техніка» вживається й до акторської гри, і до суто технічного інструментарію. З огляду на це, останнє може застосовуватись для означення кількох важливих визначень в організації сценічних та кінематографічних практик. Перше, технологія є логікою застосування технічного інструментарію. Друге, монтаж у побудові сценарно-драматургічної канви слугує прийомом побудови твору, технологією, а отже – логікою застосування режисерських «бачень». Він формує особистий почерк (стиль) режисера.

У висновках до третього розділу зазначено, що впровадження цифрових технологій у культурно-мистецьких практиках відбувається здебільшого шляхом наслідування та імітації традиційних виконавських технік, що в подальшому спричинює появу нових художніх синтетичних формоутворень, зокрема, продукує появу електронної музики, цифрової графіки, віртуальної скульптури тощо. З огляду на це, цифрові технології стають методом художньої творчості, «логікою» організації креативного процесу.

Технологічна (здебільшого цифрова) конвергенція в сучасних прикладах культуротворення призводить до уподібнення цифрових інноваційних технологій (наприклад, практики застосування методу «захоплення руху» та технології «віртуальної реальності» мають формально подібні результати).

В екранних видах художньої творчості виробничий процес від початку потребує наявності складного обладнання, що призводить до помітних диспропорцій у нарощуванні виробничих витрат.

У четвертому розділі – **«Штучний інтелект: машинне навчання, імітація та “технологічна імпровізація”»** – подається комплексне дослідження результатів функціонування технології «штучного інтелекту» в контексті теорії технологічного наслідування.

У підрозділі 4.1. – **«Алгоритмічний аналіз технології організації творчості»** – аналізуються результати алгоритмічного аналізу технології організації художнього культуротворчого виробництва та художніх творів як продуктів відповідного процесу.

З огляду на те, що у процесі машинного навчання аналізуються дані результатів діяльності (художніх творів) або виробничі технології традиційного культуротворення (техніки написання картин, музикування, створення об’ємних форм тощо), алгоритмічна творчість здебільшого стає процесом наслідування традиційних способів художнього культуротворення. Шляхом залучення технології «штучного інтелекту» стає можливим «копіювати» алгоритми роботи митця (автора), аналізувати основні складові мистецького твору та перетворювати знакову систему художньої творчості на систему іншого порядку – числового. У такий спосіб звук, колір, форма, місцезнаходження

відтворюваних об'єктів (композиція) – усе перетворюється в цифрові комбінації та формули.

Як результат, реальний потенціал обчислювальних систем полягає у можливості специфічної організації художнього культуротворчого процесу в нових, непередбачуваних модальностях, які були б складними або неможливими для людей.

У підрозділі 4.2. – **«Імітація в практиці “глибинної підробки” зображення»** – викладені результати огляду культурних практик, створених шляхом застосування методу «глибинної підробки» – алгоритмічної імітації вихідного зображення.

З огляду на те, що метод глибинної підробки демонструє алгоритмічну імітацію запрограмованих рухів у вихідному зображенні, застосування генеративних змагальних мереж у художньому культуротворчому процесі викликає занепокоєння щодо можливості використання технології в неетичних цілях, наприклад, для створення глибоких підробок або увічнення стереотипів. Принципи застосування алгоритмів «глибинної підробки», «глибинної мрії» мають відмінні особливості свого функціонування, відповідно формують оригінальні результати імітації.

У підрозділі 4.3. – **«Стильова репрезентація як спосіб наслідування традиційної техніки художньої творчості»** – аналізуються результати алгоритмічної імітації стилю виконання певних художніх творів.

У випадках, коли нейронна мережа сканує технологічні особливості художніх творів та на основі отриманих результатів намагається відтворити спосіб організації або імітувати техніку виконання, відбувається стильова репрезентація.

Нейронне наслідування стилю, методи синтезу візуальних текстур дозволяють створювати об'єкти, які формально (стилістично) нагадують першоджерела (продукти людської діяльності), однак змістовно (концептуально) відрізняються від них. На основі даних виявлених стильових закономірностей генерується новий контент, подібний до першоджерела за виробничою технологією («Наступний Рембрандт», «Хмарний художник» Піндара ван

Армана, «Літні сади» Давиде Квайоли, «Хорал» Кемаля Ебджіоглу, «Різдвяна пісня» продюсера Микити Сташевського). З огляду на це, виконавський стиль в алгоритмічній творчості розглядається як «застигла» технологія організації творчої діяльності, що наслідуються шляхом здійснення стильової репрезентації.

У підрозділі 4.4. – **«Синтетичні практики алгоритмічної творчості»** – аналізуються результати алгоритмічних практик організації художнього культуротворчого процесу, у результаті чого з'являються синтетичні художні продукти.

Результати алгоритмічного аналізу кількох видів творчості (музичної, зображальної, поетичної) слугують підґрунтям для здійснення синтетичних культурних практик, що передбачають взаємозалежність зображально-виражальних засобів досліджуваних сфер діяльності. Як результат, кольоровий відтінок може відповідати певному звуку, а, надто, комбінація точок та мазків співвідноситься з певним лейтмотивом («Кандинський»), дані психоемоційного стану людини можуть трансформуватися в кольорові зображення, динамічні відеофрагменти та відповідний аудіоряд («AIBO», «NOOR»). Останні за допомогою алгоритмічного аналізу та сканування мозкових імпульсів лягають в основу імерсивних перформативних практик, дослідним матеріалом якого стають дані людської діяльності.

У висновках до четвертого розділу зазначено, що залежно від результату машинного навчання відбувається подальша варіативна трансформація художнього культуротворчого процесу: від імітації традиційного способу виконання творчої діяльності до генеративних практик створення контенту естетичного призначення.

Попри виявлені можливості виготовлення продуктів естетичного призначення, нині алгоритмічна творчість залишається лише механічним, несвідомим актом ітеративної (варіаційної) генерації досліджуваних даних, а технологія «штучного інтелекту» слугує лише інструментом, яким оперує людина. «Штучний інтелект» може генерувати продукт, подібний до творчості певного митця, але він не розуміє ідейно-сислового та концептуального наповнення. З огляду на це художнім творам, створеним за допомогою

функціонування нейронної мережі, може бракувати емоційної глибини, які притаманні людському досвіду та самовираженню. Тому наразі важливим залишається критичний підхід до з'ясування естетичних, технічних та соціальних вимірів художньої культури, створеної шляхом залучення технології «штучного інтелекту», та постійна рефлексія щодо застосування технології «штучного інтелекту» в організації художнього культуротворчого.

У п'ятому розділі – **«Питання авторства та творчої унікальності у сучасному культуротворчому процесі»** – подається комплексне дослідження впливу технології на форму ефективної організації творчого процесу на основі аналізу художніх творів за технологічними особливостями процесу їхнього виготовлення.

У підрозділі 5.1. – **«Митець як унікальний творець»** – викладаються результати дослідження специфіки організації художнього культуротворчого процесу як усвідомленого процесу створення предметів мистецтва, аналізу психологічної ультраструктури творчої діяльності, яка характеризується зародженням образу як прообразу майбутнього твору в уяві митця та подальшою об'єктивізацією цього образу в предметному світі. У такий спосіб обґрунтовується унікальність художньої творчості та необхідність в «усамітненні» автора в ході роботи над твором мистецтва.

У підрозділі 5.2. – **«"Колективний автор" у художній коопераційній творчості»** – досліджуються технологічні причини, які зумовлюють необхідність кооперації, тобто співпраці митців у процесі створення художнього виробу (рівноправного партнерства, роботи майстра та підмайстра, куратора та митця тощо).

Мануфактурна організація праці, на відміну від індивідуальної і, частково, – коопераційної, планується заздалегідь і має більшу ступінь конформності – кожен працівник має розуміти і точно знати свої завдання, функціонувати як складовий елемент чітко упорядкованої системи. У формі колективної діяльності виникає ризик втрати оригінальних якостей кожного учасника колективу, знецінення авторського стилю та оригінальних методів виконання. Особливо це стосується тих випадків, де значну чи й переважну

частину операцій здійснює механізована техніка. Ці суттєві зміни в трансформації процесу художньої творчості спричиняють зменшення інваріантності, імпровізації та авторського підходу до вибору технік та технології організації художнього культуротворчого процесу. Авторський стиль, притаманний індивідуальній творчості, трансформується у чітко запланований метод прорахунку механізованих маніпуляцій.

У підрозділі 5.3. – *«Автоматизація творчого процесу в культурних практиках»* – аналізуються особливості трансформації суспільної організації праці в контексті автоматизації художнього культуротворчого процесу.

Результати огляду роботизованих практик засвідчують, що без складної «коопераційної» роботи, застосування сучасних цифрових пристроїв та технології «штучного інтелекту» культуротворчий процес не можливо було б організувати. У таких випадках важливо розглядати колективне авторство фахівців різного профілю.

Автоматизація культуротворчого процесу призводить до зменшення участі митця та послаблення його авторства, однак він все одно має абсолютну перевагу в орієнтації мислення. Використання механізованих і роботизованих систем в організації художнього культуротворчого процесу актуалізує питання про роль митця. Оцінка естетичної якості алгоритмічної творчості може бути суб'єктивною, оскільки те, що можна вважати красивим або естетично приємним, може відрізнятися у різних людей.

Зокрема, в ході огляду сценічних практик виявлено спроби впровадження технології «штучного інтелекту» та здійснення відповідного алгоритмічного аналізу даних цифровими механізмами (роботами), у результаті чого на сцені поряд з реальними акторами можуть функціонувати роботизовані пристрої (виконувати функції «акторської» діяльності). Отже, техніка (механізована чи акторська майстерність реальних виконавців) змінює технологію організації сценічного видовища, разом з тим стилістичну та жанрову приналежність.

За всіх умов та технологічних обставин сучасне виробництво продукту естетичного призначення здебільшого нагадує автоматизований

культуротворчий процес, що применшує роль людської діяльності в організації художньої творчості.

У підрозділі 5.4. – *«Суб'єкт в алгоритмічній творчості»* – досліджуються питання авторства та унікальності результатів алгоритмічного культуротворчого процесу.

З огляду на те, що алгоритмічна творчість стає здебільшого механізованим або автоматизованим процесом виготовлення продукту естетичного призначення, суб'єкта творчої діяльності вдається визначити вкрай складно. Попри це, в практиках функціонування роботизованої техніки в організації вистав, процесі створення зображення, музикування чи «написання» сценаріїв технологія «штучний інтелект» залишається засобом реалізації необхідного результату. Досліджені факти юридично затверджених рішень про визнання «штучного інтелекту» винахідником нового продукту естетичного призначення не надали вагомого обґрунтування визнання відповідного авторства цифрової технології. Патентне право може надаватись лише суб'єкту творчої діяльності – людині.

Натомість гіпотеза детерміністської ролі технології в процесі організації художнього культуротворчого процесу підтверджується з огляду на виявлені ознаки унікальності, оригінальної змістовної складової та художньої значущості робіт, створених шляхом «штучного інтелекту» («Наступний Рембрандт», «Нейрокадинський», “NOOR”, “AIBO” тощо). Інтерактивні системи дозволяють співпрацювати в реальному часі між людьми та механізованими механізмами. Мозково-комп'ютерний інтерфейс вимірює активність мозку, пов'язану з наміром користувача, і переводить записану активність у відповідні сигнали управління роботизованим механізмом. Відтак, останній у культуротворчому процесі стає «нейропротезом», що здійснює необхідні виробничі рухи (інсталяції АЗ КЗ, «Пол», «е-Девід» тощо). Алгоритмічна творчість – це фактично різновид механізованого виробничого процесу, організованого з урахуванням особливостей машинного навчання та виявлених ознак стилістичного наслідування традиційних практик. Застосування технологій алгоритмічної творчості («глибинної підробки», стильової

репрезентації», «глибинної мрії» тощо) можуть мати не тільки серйозний вплив на становлення художньої культури, але й викликати загальну недовіру до достовірності відзнятого матеріалу, автентичність якого складно оцінити.

Роботизація творчої діяльності супроводжується затвердженням ефекту «Зловісної долини», що передбачає неприйняття і побоювання користувачів втрати контролю над штучно створеним об'єктом. У міру зовнішнього наближення гуманоїдних роботизованих до реального джерела, у людей-спостерігачів виникає відчуття дискомфорту, страху, неприязні та огиди. Однак загроза від роботизації можлива лише у випадках технічної несправності механізму, неналежної експлуатації (або ж бажання нашкодити людству). Тому варто побоюватися не самої автоматизованої техніки, а безвідповідального використання цих машин людьми.

У висновках до п'ятого розділу подається класифікація практик організації художнього культуротворчого процесу відповідно до ступеня взаємодії митців з роботизованими системами: від управління механізованими пристроями до рівноцінної взаємодії між автоматизованими механізмами та митцями (користувачами). Виявлено, що застосування способу машинного навчання надає можливість роботизованим механізмам «приспосовуватись» до нових обставин шляхом варіативного відтворення дій для виконання запрограмованого завдання. Ця технологічна особливість нагадує метод «імпровізації» живої акторської гри в театральних перформансах. Результати аналізу художнього культуротворчого процесу, організованого шляхом залучення складних цифрових технологій, зокрема технології «штучного інтелекту», підкреслюють необхідність постійного критичного осмислення ролі техніки та технології та етичних міркувань стосовно їхнього впливу на сучасне становлення художньої культури.

ВИСНОВКИ

1. Виявлена протилежність думок щодо технології організації культуротворчого процесу зумовлена насамперед кардинальними змінами

осмислення художньої творчості в історіографічному зрізі: від визначення її як певного виробничого процесу, ремесла, що характеризується процесом пізнання світу із застосуванням певних технік та вмінь, – до ототожнення з естетикою, що оцінюється як «творіння прекрасного та піднесеного», засобом самореалізації та самоутвердження особи, способом пізнання світу, видом суто духовної діяльності. Більшість тверджень стосовно значення технологічної складової в організації художнього культуротворчого процесу поділяється на два типові погляди: детерміністський та інструменталістський (прикладний). Перший своєю чергою можна розділити на песимістичну та оптимістичну точки зору. В обох випадках технологія розглядається як всеосяжна і непереборна сила, подекуди «непідвладна людині». Песимістичний погляд на значення технології передбачає побоювання та страх перед культурно та екологічно руйнівною силою (теорії технологічної сингулярності, та «Зловісної долини»). Оптимістичний погляд на роль технології в художній культурі концептуально артикулюється в теоріях технологічного детермінізму, філософії техніки, постгуманізму та трансгуманізму. Порівняльний аналіз цих кардинально різних наукових течій дає підстави стверджувати, що погляди на роль техніки та технології в організації творчого процесу різняться: від осмислення інструменталістського значення певних виробничих практик до визначення повної технологічної самодостатності, генерації та сингулярності в ході виготовлення продуктів естетичного призначення. Остання особливість складає найбільшу загрозу, адже передбачає суцільну трансформацію «живого» художнього культуротворчого процесу в суто технічний, організований виключно шляхом застосування технічного інструментарію. Як результат, потреба в людській діяльності применшується та подекуди зводиться до нуля.

2. Будучи формою суспільної свідомості, потужним засобом пізнання світу та самовираження особи, художня творчість є різновидом тієї діяльності, що іменується виробництвом. Отже, їй як процесу мають бути притаманні всі основні атрибути виробництва. Конкретно в даному разі – техніко-технологічні особливості. Поняття «техніка» є адекватним для означення не лише сукупності засобів, що створюються для здійснення виробничого процесу, а й способу

продукування майбутнього твору (техніки виконання). Технології – це не тільки практичний метод застосування техніки, а й логічний (теоретичний) алгоритм організації певної системи. Адже технології застосовуються не лише в «предметних» мистецтвах (предметом яких є речовий артефакт), а й в «непредметних» (музичне, видовищно-просторове тощо). Функціонування цифрових технологій здійснюється шляхом застосування нематеріального інструментарію, за допомогою алгоритму аналізу отриманих даних. У цьому випадку говорити про предметність інструментарію не доводиться. Відповідно до того сучасне розуміння «технології» полягає в означенні стану знань людства про те, як використовувати ресурси та інструментарій для виробництва бажаних продуктів та розв’язання проблем.

3. Особливістю трансформації художнього культуротворчого процесу є технологічне наслідування попередньо естетизованого способу її організації з впровадженням інноваційної техніки. Відтак, технологічний мімезис стає важливим фактором для культурного становлення людства. Техніка й технологія творчого процесу, як матеріального, так і духовного, у ході тривалого вживання піддаються, як і все інше, чим користуються тривалий час люди, загальним законам етно-національної культуротворчості: етизації (набувають в очах користувачів статусу «належних», «пристойних», «добрих»), естетизації (вважаються «прекрасними») і навіть сакралізації (вшановуються як щось святе). Процес осмислення певної технології відбувається в результаті спонтанного, стихійного процесу освоєння людьми навколишнього середовища. У зображальному мистецтві перші зображення здебільшого слугують результатом упредметнення «духів», їх персоніфікації, виготовлення «натурального макету» тварин для досягнення бажаної мети – вполювання звіра з метою захисту, отримання їжі та сировини. Малюнки, які зображають людину у ході здійснення виробничої технології – своєрідні графічні технологічні «формули», виготовлені первісно з практично корисною метою – зафіксувати як саме виготовляється подібний інструмент, або з сакральною – забезпечити успішне використання даного інструментарію в роботі – піддані процесу естетизації, ці

зображення набувають в очах людей «статусу» оздоблення – прикраси (у результаті етизації), оберегу, талісману (у результаті сакралізації).

Подібні трансформаційні процеси спостерігаються у результаті демонстрації звичних виробничих рухів, що супроводжуються піснеспівом, текст якого «описує» послідовність виконання виробничо-побутових операцій. Їх ігрове відтворення слугує нагадуванням про корисну справу, пробуджує у них «м'язову пам'ять» (І. Павлов) про приємну «післявтому» від виконаної роботи та призводить до появи художніх (танцювальних та музичних) творів. Тож, виробнича технологія стає основою, «сюжетом» рухів, які згодом набувають назви «танцювальних».

4. Зміна технології зумовлює трансформацію виробничого процесу, отже безпосередньо впливає на поетику художньої творчості. Стилiстичнi особливостi твору постають результатом організації художнього процесу: від вибору матеріалів та їхньої обробки до методів роботи з ними. Відповідно до цього в зображальних видах мистецтва (особливо в малярстві) виявлена поступова трансформація застосування технік: від тенденції ретельного опрацювання з інструментами задля створення максимально реалістичного та об'ємного зображення (від епохи Середньовіччя аж до Класицизму) до навмисної та показової демонстрації застосування техніки, що й характеризує творчість митця як унікальну манеру виконання (особливо у часи романтизму та імпресіонізму – аж до сучасності). Відповідно, трансформація методів створення зображення та переосмислення техніки змінює стилістичне різноманіття зображального мистецтва.

5. Сучасний процес виготовлення художнього продукту здебільшого має індустріальний характер, що применшує роль людської діяльності в організації художньої творчості. Зокрема, екранне виробництво не може існувати без застосування механізованої, а й надто, цифрової техніки, попри це воно є актом художньої творчості, в результаті чого виготовляється художній твір. Натомість роботизовані та імерсивні перформанси, в яких замість виконавця (актора) може функціонувати механізована та роботизована техніка, засвідчують факт повноцінного заміщення людської діяльності механізованими та цифровими

інваріантами. Сучасна художня творчість може бути не лише суто «живою» людською діяльністю. У процесі малювання вже не потрібна рука людини: полотна вдало розписують роботизовані механізми (“Cloud Painter”, художник Піндар ван Арман). Виявлені технологічні особливості кардинально змінюють уявлення про специфіку організації культуротворчості, засвідчують вагоме значення техніки та технології у визначенні характеру організації виробничого процесу, їхню формотворчу роль у виявленні жанрово-стилістичної приналежності, визначенні рівня майстерності та довершеності отриманого художнього твору. Як результат: індивідуальна творчість здебільшого замінюється заздалегідь спланованою, колективною, де кожен працівник має розуміти завдання, функціонувати як складовий елемент чітко упорядкованої системи. Така обставина унеможлиблює спонтанний, стихійний характер творчого процесу. Попри це, унікальність людської діяльності та її художньої творчості не виключається. Зокрема, наголошується на необхідності подальшого дослідження розвитку симбіозу між людиною та цифровими технологіями в мистецтві: об’єднанні можливостей інноваційних технологій та естетичної чутливості людей.

6. На прикладі авторських розробок контенту доповненої реальності простежуються транзитивні особливості організації художньої творчості. Цифрові технології розробки віртуального контенту наслідують традиційні прийоми створення скульптурного та графічного твору. Відтак, сучасне розуміння скульптурної та архітектурної форм базується на розумінні канонічних усталених норм і теорій. Віртуальний контент, створений відповідно до ідеї автора, є художнім наповненням цього експерименту, несе відмінну від першоджерела змістовну складову, художню значимість. Це означає, що шляхом застосування віртуальної та доповненої реальності створюється нова художня форма, організована у цифровий спосіб. Зображально-виражальним засобом є цифрова об’ємна графіка.

7. Сучасні практики наслідування та імітації естетизованої технології спостерігаються у функціонуванні машинного навчання. Шляхом проведення аналізу даних та створення змістового інваріанту за отриманим технологічним

алгоритмом здійснюється стильова репрезентація художньої творчості. Як результат – технологічно наслідується алгоритм створення художнього твору. З естетичної точки зору, механізм алгоритмічної творчості може варіюватися від практик імітації стильових ознак досліджуваних художніх творів до виробництва абсолютно нових та унікальних формоутворень. З технічної точки зору, алгоритмічна творчість передбачає застосування алгоритмів для створення нових продуктів естетичного призначення. Якість алгоритмів і точність даних, які використовуються для машинного навчання, зумовлюють оригінальність кінцевого результату. У ході організації алгоритмічної творчості виявлені ознаки парейдолії – змістовної інтерпретації вихідних даних шляхом проведення алгоритмічного аналізу та інцепціонізму як унікальної стильової ознаки, що характеризує виробничу унікальність отриманих результатів естетичного призначення. Експериментальні спроби генерації креативного контенту шляхом функціонування нейронної мережі спрямовані на перевірку гіпотези про те, що обчислювальні моделі здатні генерувати стилістично вдалі композиції в контексті певної традиційної творчості. Технологічна (здебільшого цифрова) конвергенція в сучасних прикладах культуротворення призводить до уподібнення цифрових інноваційних технологій (наприклад, практики застосування методу «захоплення руху» та технології «віртуальної реальності», або ті, що базуються на алгоритмічному аналізі задля повторення механізмом рухів реципієнта). Іншими словами, результати авторського (безпосереднього) застосування технології «штучного інтелекту» підтверджують важливе значення технологічного мімезису в ході організації художнього культуротворчого процесу.

8. За ступенем взаємодії митців з роботизованими системами можливо виділити чотири типи практик організації відповідного художньо-творчого процесу. Перший тип – практики, де роботизовані механізми стають «суб'єктами творчості», тобто здатні виготовляти контент для організації художнього процесу. Другий тип передбачає рівноцінну взаємодію роботизованих механізмів та митців, скажімо, у театральних виставах. Шляхом машинного навчання роботизовані механізми можуть «пристосовуватись» до

нових обставин – у такій формі «співучасті» людини та робота виникає ілюзія «імпровізації» шляхом варіативного відтворення дій для виконання запрограмованого завдання. Третій тип стосується практик, де пристрої стають засобом метафоризації взаємовідносин між машинами та людьми. Останній тип стосується практик застосування тих роботизованих пристроїв, які слугують «нейропротезом», продовженням людських кінцівок та інтелекту.

9. Застосування нейронної мережі в художній культурі актуалізує питання про роль технологій у творчому самовираженні, а також порушує питання права власності, автентичності та авторства. Автоматизація художнього культуротворчого процесу спричинює посилення технофобних настроїв у культурній сфері, якщо стрімке посилення технологічного впровадження інновацій в культурні практики призводить до психологічного супротиву споживачів (глядачів). На прикладі роботизованих та механізованих вистав виявлено, що технологічні інновації вводять спостерігачів в стан когнітивного дисонансу, що тягне за собою почуття страху перед невідомим. Технологічна сингулярність та ефект «зловісної долини» виявляються взаємопов'язаними, адже чим більше технологія стає неконтрольованою та незрозумілою пересічній людині (глядачу), тим більше вона збуджує її та викликає в неї відчуття страху та неприязні. Дані, використані для навчання алгоритму нейронної мережі, містять упереджені або стереотипні уявлення про певні групи людей, то в ході здійснення творчого процесу буде отримано упереджені результати. Цей факт порушує важливі етичні питання щодо відповідальності митців і технологів за те, щоб алгоритмічна творчість була інклюзивною, різноманітною та справедливою. Попри це доведено, що в сучасних практиках художньої творчості, що організовані з залученням технології «штучного інтелекту», автором є колективний розум – з огляду на те, що над розробкою проєкту працюють аналітики та розробники в області штучного інтелекту (3D-вимірювання, друку, проєкціювання тощо), інженери, митці, артисти та інші фахівці.

10. Активний технологічний прогрес, швидке оновлення технік та технологій зумовлюють подальшу трансформацію художньої творчості. Сучасні

культурні практики (зокрема ті, що створені шляхом застосування технології «штучного інтелекту») мають потенціал для «демократизації» світу художньої творчості, дозволяючи більшій кількості людей брати участь у художньому самовираженні. Оцінювання подальших перспектив становлення художньої культури вимагає врахування цих аспектів і визнання потенційних наслідків цифровізації. А тому серед перспективних напрямів подальших наукових досліджень може бути актуальним аналіз специфіки організації художнього культуротворчого процесу з урахуванням технічних інновацій майбутнього. Однак це актуалізує вже принципово відмінні бачення проблеми, залишаючи відкритим широке поле для подальших досліджень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дослідження

Монографії

1. Совгира Т. І. Роль техніки та технології у мистецтві : монографія. Київ : Ліра-К, 2021. 344 с.
2. Sovhyra T. The problem of formation of architectural form of megaron in the course of aesthetization, ethization and sacralization: cultural analysis. *Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries: collective monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. P. 293–309.

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

3. Совгира Т. І. Суперечливість положень «технофобії» та «технофілії» в дзеркалі культурологічної думки. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2020. Вип. 35. С. 69–75.
4. Совгира Т. І. Принципи використання цифрових технологій в культурно-мистецькій практиці. *Культура і сучасність*. 2020. Вип. 1. С. 39–42.

5. Совгира Т. І. Virtual image and its compliance with the created material artefacts. *Питання культурології*. 2020. Вип. 36. С. 187–194.
6. Sovgyra T. “Technological” art as a problem of technology and art integration. *Культура і сучасність*. 2020. Vol. 2. P. 93–97.
7. Sovhyra T. Three-dimension evolution: from illusion of three-dimensional image (in graphics and paintings) to three-dimensional objects in real space (3D printing). *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*. 2020. Vol. 2. P. 104–109.
8. Совгира Т. І. Штучний інтелект та питання авторства і унікальності мистецьких творів (технологічне дослідження роботи «Наступний Рембрандт»). *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2021. Вип. 22. С. 156–163.
9. Совгира Т. І. Технологія як фактор культурного розвитку людства: дослідження виробничого характеру первісної культури. *Вісник НАКККиМ*. 2021. Вип. 2. С. 57–61.
10. Совгира Т. І. Генеративна роль технології у процесі створення архітектурних форм. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2021. Вип. 37. С. 157–161.
11. Совгира Т. І. Специфіка виготовлення артефактів первісного мистецтва. *Культура і сучасність*. 2021. Вип. 1. С. 181–186.
12. Совгира Т. І. Актуальні питання концепції «технологічного детермінізму» у дзеркалі культурологічної думки. *Вісник НАКККиМ*. 2021. Вип. 3. С. 37–41.
13. Совгира Т. І. Технологія у створенні художнього твору та організації творчого процесу. *Питання культурології*. 2021. Вип. 38. С. 187–195.
14. Совгира Т. І. Технологія як чинник суспільної організації творчого процесу (від індивідуальної творчості до коопераційної співпраці). *Питання культурології*. 2022. Вип. 39. С. 92–100.
15. Совгира Т. І. Імітація та наслідування: сутнісні розбіжності в предметному змісті та особливостях формування культуротворчого процесу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2022. Вип. 1. С. 36–40.

16.Sovhyra T. The issue of technological determinism in artistic practices: cultural reflections. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2022. Вип. 23. С. 138–144.

17.Совгира Т. І. Алгоритмічний аналіз технології організації культуротворчого процесу. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2023. Вип. 45. С. 80–86.

Статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародній науково-метричній базі даних Scopus

18.Sovhyra T. Robotic Theatre: Comparative Analysis of Human and Mechanized Activities in the Creative Process. *Creativity Studies*. 2021. Vol. 14 (2). P. 295–306. **(Q1)**

19.Sovhyra T. Technology Singularity in Culture: the Urgency of the Problem in the COVID-19 Pandemic. *Journal of Urban Culture Research*. 2021. Vol. 22. P. 37–49. **(Q2)**

20.Sovhyra T. AR-sculptures: Issues of Technological Creation, Their Artistic Significance and Uniqueness. *Journal of Urban Culture Research*. 2022. Vol. 25. P. 40–50. **(Q1)**

21.Derkach S., Melnyk M., Fisher V., Moiseienko V. & T. Sovhyra. Non-Verbal Communication Means in the Contemporary Art. *Studies in Media and Communication*. 2022. Vol. 10 (1). P. 1–8.

Статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародній науково-метричній базі даних Web of Science

22.Sovhyra T. Implementation of Augmented Reality Technologies in Artwork Creating. *Journal of history culture and art research*. 2020. Vol. 9 (4). P. 111–121.

23.Sovhyra T. Methods of Decording Data Using Biological Research and Artificial Intelligent in Cultural Practice. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2021. Vol. 18. P. 5–14.

24.Sovhyra T., Tatarenko M., Kasianenko A., Skrypnyk Y., Belymenko L. Avant-gardism in the Work of Director Andrii Zholdak: Ukrainian and Global Context. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(53). P. 155–165.

25. Sovhyra T., Ivashchenko I., Strelchuk V., Pyvovarova K., Tykhomyrov A. The Problem of Introduction of Digital Technologies in the Performing Arts. *Journal on Computing and Cultural Heritage*. 2023. Vol. 16 (1). P. 1–8. <https://doi.org/10.1145/3587169>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію

26. Sovhyra T. Technologies for Creating Realistic Images in Painting a Historical Retrospective. *Academic Social Resources Journal*. 2021. Vol. 6 (27). P. 1121–1126.

27. Sovhyra T. The Question of the Uniqueness of the Factory Production of Artworks. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*. 2021. Vol. 26. Issue 10 (6). P. 44–47.

28. Yusa I. M. M., Yu Yu, Sovhyra T. Reflections on the Use of Artificial Intelligence in Works of Art. *Journal of Aesthetics, Design, and Art Management*. 2022. Vol. 2 (2). P. 152–167.

Опубліковані праці апробаційного характеру

29. Совгира Т. І. Проблеми розвитку вітчизняного телевізійного мовлення на сучасному етапі. *Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах : позиціонування і реалії* : тези доп. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 березня 2018 р. / М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 194–196.

30. Совгира Т. І. Робота менеджера у використанні тривимірного меппінгу в організації видовищних форм. *Формування сучасної парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері* : матеріали II всеукр. наук.-метод. сем., м. Київ, 17 травня 2018 р. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 65–71.

31. Совгира Т. І. Методика використання креативних мультимедійних технологій в організації сценічних видовищ. *Проблеми теорії і практики сценічного мистецтва XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, аспірантів і магістрантів, м. Київ,

23 квітня 2018 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 82–85.

32.Совгира Т. І. Специфіка роботи менеджера шоу-бізнесу у процесі використання креативних можливостей тривимірного відеомепінгу в організації видовищних форм. *Формування сучасної парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері* : матеріали наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, аспірантів і магістрантів, м. Київ, 21 березня 2018 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2018. С. 65–71.

33.Совгира Т. І. Використання тривимірного зображення в організації естрадних видовищ. *Сценічне мистецтво у світовому культурному просторі ХХІ століття* : матеріали І всеукр. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та магістрантів, м. Київ, 18–19 квітня 2019 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 98–101.

34.Совгира Т. І. Впровадження голографічної телевізійної системи: вітчизняний та світовий досвід. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство* : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 березня 2019 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Ч. 1. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 262–265.

35.Совгира Т. І. Використання систем голографічного проєкціювання в організації шоу-програм. *Формування сучасної парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері* : зб. доп. III всеукр. наук.-метод. сем., м. Київ, 9–10 квітня 2019 р. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 147–155.

36.Совгира Т. І. Сучасні практики алгоритмічного аналізу артефактів. *Культурологічний альманах*. 2020. Вип. 14. С. 96–98.

37.Совгира Т. І. Технології тривимірного друку в сучасному мистецтві: специфіка, становлення та перспективи розвитку. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство*: тези доповідей

міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 березня 2020 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Ч. 1. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 244–247.

38. Совгира Т. І. Технології віртуалізації мистецьких форм. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених, м. Київ, 21–22 квітня 2020 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Ч. 1. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 211–214.

39. Совгира Т. І. Інтерактивні комп'ютерні фільми: історія розвитку, сучасний стан та перспективи. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 квітня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 274–277.

40. Совгира Т. І. Принципи організації голографічного проєкціювання у проведенні видовищ просто неба. *Сценічне мистецтво: творчі надбання та інноваційні процеси* : матеріали II всеукр. наук. конф. професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та магістрантів, м. Київ, 23 квітня 2020 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 129–134.

41. Совгира Т. І. Технології створення онлайн-концертів в умовах пандемії. *Інформаційні технології у професійній діяльності* : матеріали XIII всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 18 листопада 2020 р. Рівне, 2020. С. 82–84.

42. Совгира Т. І. Технологічний аспект організації художнього процесу. *Естетика та мистецький вимір реальності: історія, сучасний етап та перспективні напрямки розвитку* : матеріали I міжнар. спеціал. наук. конф., м. Хмельницький, 5 березня 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2021. С. 8–10.

43. Совгира Т. І. Технологічні винаходи первісної культури. *Україна у світових глобалізованих процесах: культура, економіка, суспільство* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 березня 2021 р. / М-во освіти і науки

України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Ч. 1. Київ : вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 112–114.

44. Совгира Т. І. Методи створення стереозображення в мистецькій практиці. *Дизайн після епохи постмодерну: ідеї, теорія, практика* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 квітня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : КНУКіМ, 2021. С. 146–150.

45. Совгира Т. І. Сучасні практики роботизованого театру. *Сценічне мистецтво: домінуючі проблеми художньо-творчих процесів*: матеріали всеукр. наук. конф. наук.-педаг. працівників, докторантів, аспірантів та магістрантів, м. Київ, 22 квітня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 60–62.

46. Совгира Т. І. Технології штучного інтелекту у сценічному просторі: сучасний стан і перспективи розвитку. *Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція* : матеріали всеукр. наук. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, магістрантів та студентів, м. Київ, 20 квітня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 188–191.

47. Совгира Т. І. Технологія доповненої реальності в культурній індустрії. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених, м. Київ, 21–22 квітня 2020 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 253–255.

48. Совгира Т. І. Концепція «Зловісна долина» у культурологічному вимірі. *Цифрові гуманітарні дослідження та цифрові трансформації у сфері культури* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24 червня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Нац. пед. універ. імені М.П.Драгоманова. Київ : Вид-тво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С. 70–74.

49. Совгира Т. І. Культурні практики організації імерсивного театру завдяки штучному інтелекту. *Наукова весна 2021. Культура і мистецтво в сучасному світі* : матеріали I Всеукр. форуму молодих вчених, м. Київ, 28 травня 2021 р. /

М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 72–75.

50. Совгира Т. І. Технологія як визначальний чинник колективного характеру художньої творчості. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір* : матеріали V міжнар. наук. конф. мол. вчених, аспірантів та магістрів, м. Київ, 4–5 листопада 2021 р. М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ : вид. центр НАКККіМ, 2021. С. 32–33.

51. Совгира Т. І. Сакралізація виробничого процесу в культурі Стародавньої Греції. *Культурні та мистецькі студії XXI століття* : матеріали II міжнар. наук. конф., м. Київ, 10 листопада 2021 р. / М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ : вид. центр НАКККіМ, 2021. С. 45–46.

52. Совгира Т. І. Винахід «рухомого живопису» (1928 р.) українського митця О. Архипенка у контексті світової культури. *100 років української культури в екзилі* : збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 9–10 грудня 2021 р. Київ : НАКККіМ, 2021. С. 112–113.

53. Совгира Т. І. Практика застосування алгоритмічного аналізу у видовищних перфомансах. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 20–21 квітня 2022 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. Ч. 2. С. 50–52.

54. Совгира Т. І. Практика створення драматургічного твору для вистави за допомогою «штучного інтелекту». *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених, м. Київ, 19–20 квітня 2022 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 174–177.

55. Совгира Т. І. Принципи створення естрадного номера з використанням голографічної проєкції. *Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція* : матеріали всеукр. наук. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, магістрантів та студентів, м. Київ,

20 квітня 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 103–106.

56. Совгира Т. І. Технологія як визначальний фактор організації культурних індустрій. *Сучасний культурно-мистецький простір: креативні та інформаційно-комунікативні трансформації*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 червня 2022 р. М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ : НАКККіМ, 2022. С. 144–145.

57. Тихомиров А. Ю., Совгира Т. І., Полетаєва К. Р. До питання становлення чеської театральної справи: витоки, сучасний стан та тенденції розвитку. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство*: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22–23 березня 2023 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023, Част. 2. С. 97–99.

58. Совгира Т. І. Питання створення імерсивних видовищ в контексті «алгоритмічної творчості». *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20-21 квітня 2023 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2023. Ч. 2. С. 52–55.

59. Совгира Т. І. Щодо питання створення віртуальних скульптур. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених, м. Київ, 21-22 квітня 2023 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2023. С. 197–199.

60. Совгира Т. І. До питання цифрової трансформації сучасних перформативних практик. *Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція*: матеріали III Всеукр. наук. конф., м. Київ, 21 квітня 2023 р. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2023. С. 362–365.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

61. Совгира Т. І. Використання технічних можливостей візуального мистецтва в сценічному просторі. *Вісник КНУКіМ*. 2018. Вип. 38. С. 60–70.
62. Совгира Т. І. Голографічне проектування в організації сценічних розважальних видовищ. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2018. Вип. 26. С. 172–177.
63. Совгира Т. І. Особливості використання тривимірного зображення в сценічному мистецтві. *Вісник КНУКіМ (мистецтвознавство)*. 2019. Вип. 40. С. 75–81.
64. Совгира Т. І. Цифрові технології в сучасному візуальному мистецтві. *Вісник КНУКіМ (мистецтвознавство)*. 2020. Вип. 42. С. 65–71.
65. Sovhyra T. AI Technology and Biological Research Use in Cultural Practices. *International Journal of Recernt Technology and Engineering*. Vol. 9 (4). 2020. P. 126–130.
66. Совгира Т. І. Проблеми впровадження цифрових технологій («штучного інтелекту») у процесі створення роботизованого сценічного образу. *Вісник КНУКіМ (сценічне мистецтво)*. 2021. Вип. 4 (1). С. 55–64.
67. Совгира Т., Забора В., Яковенко І., Погуляй О. Принципи організації кінетичного відеомепінгу в сценічному просторі: вітчизняний досвід. *Вісник КНУКіМ (сценічне мистецтво)*. 2022. Вип. 5(1). С. 62–70.

АНОТАЦІЯ

Совгира Т. І. Феномен техніки і технології в художньому культуротворчому процесі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (культурологія). Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство освіти і науки

України. Національна музична академія України імені П.І.Чайковського, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2023.

У дисертації виявлена генеруюча роль техніко-технологічної складової організації творчого процесу, постійне оновлення якої у зв'язку з геополітичними, соціально-економічними змінами, обмеженнями, спричиненими світовою пандемією COVID-19 та воєнними обставинами в країні, обумовлює значні трансформації художньої культури, поетики творчості та способу виготовлення продуктів естетичного призначення. У зв'язку з постійною індустріалізацією культурних практик, що супроводжується швидкими темпами механізації та цифровізації творчого процесу, актуалізуються питання визначення суб'єктності, унікальності результатів та авторства, синкретичності та транзитивності сучасних культурних практик, культурної рефлексії алгоритмічної творчості та результатів обчислювальної діяльності тощо. Така зміна вектору культури зумовлює актуальність дослідження феномену техніки та технології у сучасному художньо-творчому процесі.

Встановлено, що для вирішення цих питань важливе концептуальне розуміння художньої творчості як домінантної складової культури та осмислення її техніко-технологічної складової в контексті аналізу специфіки організації виробничого процесу. Констатовано, що теорія «органопроєкції» Е. Каппа, теоретичні розвідки «філософів техніки» А. Еспінаса, П. Енгельмейєра та сучасних вітчизняних культурологів Ю. Юхимик, Ю. Сабадаш складають концептуальне поле даного дослідження: в них артикуються питання наслідування виробничої технології та результатів виробничої діяльності в процесі організації художньої творчості. Спираючись на методологічне підґрунтя роботи, пропонується гіпотеза технологічного мімезису як рушійного чинника процесу становлення культурного розвитку та організації художньо-творчого процесу.

Виявлено, що художня творчість часто запозичує спосіб своєї організації у виробництва побутового (рутинного) характеру, наслідує або ж імітує поетику

інших видів мистецтв. Ці алгоритми виявлені у різних видах художньої культури – архітектурі, скульптурі, живописі, графіці, музиці, хореографії.

Проаналізовано транзитивні особливості організації художньої творчості в контексті сучасного досвіду впровадження цифрових технологій. Сучасні цифрові інструменти здебільшого імітують традиційний спосіб виконання. Зокрема, музичні – шляхом імітації традиційної техніки виконання (цифрове фортепіано, орган, синтезатор тощо) або звуків, що отримуються у традиційний спосіб, – наближують свою функціональність до традиційних інваріантів, роботизовані пристрої повторюють традиційні техніки малювання фарбами або копіюють рухи акторів на сцені тощо. На прикладі авторських розробок контенту доповненої реальності виявлено, що віртуальний контент здебільшого є інваріантом матеріальних предметів, тож він створюється шляхом імітації традиційних технік і фактур, дотримання канонічних усталених норм і теорій формоутворення.

Техніка та технологія у культуротворчому процесі, як і в будь-якому іншому виробництві, визначають способи суспільної організації праці. Визначено, що основною відмінністю між колективною та індивідуальною формами творчості є заздалегідь спланована організація культуротворчості, де кожен працівник має розуміти завдання, функціонувати як складовий елемент чітко упорядкованої системи. Така обставина унеможлиблює спонтанний, стихійний характер творчого процесу.

Застосування нейронних мереж в художній практиці порушує питання, пов'язані з правом власності, автентичністю та авторством. На прикладі роботизованих та механізованих видовищних практик виявлено, що технологічні інновації вводять спостерігачів в стан когнітивного дисонансу, що тягне за собою почуття страху перед невідомим. Технологічна сингулярність та ефект «зловісної долини» виявляються взаємопов'язаними, адже чим більше технологія стає неконтрольованою та незрозумілою пересічній людині (глядачу), тим більше вона збуджує її та викликає в неї відчуття страху та неприязні.

Встановлено, що процес, організований шляхом проведення алгоритмічного аналізу даних, має притаманні особливості культуротворчості, в

результаті чого отримується непередбачуваний для людини-розробника «художній продукт». Творцем такого виробничого процесу є колективний автор, адже над виготовленням продукту естетичного призначення працює команда фахівців з числового обчислення, митців та культурних практиків.

Встановлена технологічна конвергенція в сучасних прикладах культуротворення, що призводить до уподібнення цифрових інноваційних технологій. Зокрема, нейротворчості притаманні ознаки парейдолії – змістовної інтерпретації вихідних даних шляхом проведення алгоритмічного аналізу та інцепціонізму як унікальної стильової ознаки, що характеризує виробничу унікальність отриманих результатів естетичного призначення. Експериментальні спроби генерації креативного контенту шляхом машинного навчання підтверджують гіпотезу важливого значення технологічного мімезису в ході організації творчої діяльності.

Ключові слова: культуротворчість, мистецтво, техніка, технологія, імітація, наслідування, виробництво, художній стиль, стильова репрезентація, алгоритмічна творчість, штучний інтелект.

SUMMARY

Sovhyra T. I. The phenomenon of technique and technology in the artistic cultural process. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the Doctor degree of of Cultural Studies in the specialty 26.00.01 – Theory and History of Culture (Cultural Studies). Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Education and Science of Ukraine. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Kyiv, 2023.

The dissertation reveals the generative role of the technical and technological component of the organization of the creative process, the constant updating of which due to geopolitical, socio-economic changes, restrictions caused by the global COVID-19 pandemic and military circumstances in the country, causes significant transformations in artistic culture, poetics of creativity and the method of

manufacturing aesthetic products. Due to the constant industrialization of cultural practices, accompanied by the rapid pace of mechanization and digitalization of the creative process, the issues of determining subjectivity, uniqueness of results and authorship, syncretism and transitivity of contemporary cultural practices, cultural reflection of algorithmic creativity and the results of computing activities, etc. are becoming more relevant. Such a change in the cultural vector makes it important to study the phenomenon of technology and technology in the contemporary artistic process.

It is established that in order to address these issues, it is important to have a conceptual understanding of artistic creativity as a dominant component of culture and to comprehend its technical and technological component in the context of analyzing the specifics of the organization of the production process. It is stated that E. Kapp's theory of "organ projection", theoretical studies of "philosophers of technology" A. Espinas, P. Engelmeier and contemporary Ukrainian cultural studies scholars Y. Yukhymyk and Y. Sabadash form the conceptual field of this study: they articulate the issues of imitation of production technology and the results of production activities in the process of organizing artistic creativity. Based on the methodological basis of the work, the hypothesis of technological mimesis as a driving factor in the process of cultural development and organization of the artistic and creative process is proposed.

It has been found that artistic creativity often borrows the method of its organization from the production of everyday (routine) nature, imitates or imitates the poetics of other art forms. These algorithms are found in various types of artistic culture, such as architecture, sculpture, painting, graphics, music, and choreography.

The article analyzes the transitional features of the organization of artistic creativity in the context of the current experience of digital technologies. Modern digital instruments mostly imitate the traditional way of performance. In particular, musical instruments – by imitating traditional performance techniques (digital piano, organ, synthesizer, etc.) or sounds obtained in a traditional way – bring their functionality closer to traditional invariants, robotic devices repeat traditional paint techniques or copy the movements of actors on stage, etc. The example of author's developments of augmented reality content shows that virtual content is mostly an

invariant of material objects, so it is created by imitating traditional techniques and textures, following canonical established norms and theories of form.

Technique and technology in the cultural process, as in any other production, determine the ways of social organization of labor. It is determined that the main difference between collective and individual forms of creativity is the pre-planned organization of cultural creation, where each employee must understand the task and function as an integral part of a clearly ordered system. This circumstance makes it impossible for the creative process to be spontaneous.

The use of neural networks in artistic practice raises issues related to ownership, authenticity, and authorship. Using the example of robotic and mechanized spectacular practices, it is revealed that technological innovations put observers in a state of cognitive dissonance, which entails a sense of fear of the unknown. The technological singularity and the effect of the “sinister valley” are interconnected, because the more technology becomes uncontrollable and incomprehensible to the average person (viewer), the more it excites them and causes them to feel fear and hostility.

It has been established that the process organized through algorithmic data analysis has inherent features of cultural creation, resulting in an “artistic product” that is unpredictable for a human developer. The creator of such a production process is a collective author, as a team of numerical computing specialists, artists, and cultural practitioners works on the production of an aesthetic product.

Technological convergence in modern examples of culture creation has been established, which leads to the analogy of digital innovative technologies. In particular, neurocreativity is characterized by pareidolia – a meaningful interpretation of the original data through algorithmic analysis and conceptualization as a unique stylistic feature that characterizes the production uniqueness of the aesthetic results obtained. Experimental attempts to generate creative content through machine learning confirm the hypothesis of the importance of technological mimesis in the organization of creative activity.

Keywords: culture creation, art, technique, technology, imitation, imitation, production, artistic style, stylistic representation, algorithmic creativity, artificial intelligence.